

آقا - آقا شیخ ابراهیم زنجانی - حسنعلی خان - میرزا مرتضی قلیخان - معاضدالملک - معزالملک - لسان الحکما - تربیت - وکیل الرعایا - دکتر اسمعیل خان - موتمن الملک - میرزا داود خان - معتمدالتجار - فهیم الملک - آقا سید جلیل - شیبانی - دکتر امیرخان - حاجی فاتح الملک - قوام الاسلام - وزیر زاده - ممتاز الدوله - دهخدا - ابوالقاسم میرزا - اسدالله خان - ذکاء الملک - منتصرالسلطان - متین السلطنه - صدیق حضرت - ارباب کیخسرو وکیلالتجار - میرزا ابراهیم خان - مصدق الملک - اسدالله میرزا - آقا شیخعلی - طباطبائی - دبیر الملک -

رد کنندگان: ادیبالتجار - نجات - معین الرعایا
نایب رئیس - خاطر آقایان مسبوق است که امروز خواستیم آندو نفر کسر کمیسیون قوانین مالی را انتخاب کنیم بواسطه اینکه عده کافی نبوده اند خوبست امروز آندو نفر را انتخاب کنیم .

معین الرعایا - بنده بواسطه کسالت مزاجم نمیتوانم در دو کمیسیون حاضر شوم از روز هم عرض کردم نپذیرفتند لکن حالا استدعا میکنم عوض بنده را انتخاب نمایند چون بنده نمیتوانم حاضر شوم.
رئیس - پس سه نفر باید انتخاب کرد اسامی اشخاصیکه قابل انتخابند بخوانید [قرائت کردند همچنین اسامی اعضاء کمیسیون قوانین مالی را قرائت کردند .]

محمد هاشم میرزا - بنده را جزوقابلین انتخاب نوشته بودند در صورتیکه من در دو کمیسیون مضویت دارم .

آقا شیخ ابراهیم زنجانی - يك چیز مفصلی چاپ شده توزیع هم شده بکمیسیون رجوع میشود کمیسیون نظرات خود را کرده باره نظرات یا اصلاحات دارد حالا باید تمام آن چیز اولی را در ضمن راپورت بنویسد دومرتبه یا نظرات خود را راجع بانجا نماید .

نایب رئیس - توضیح بفرمائید .
آقا شیخ ابراهیم - مثلا قانون عدلیه چاپ می شود بین وکیلا توزیع هم می شود بعد بکمیسیون عدلیه میرود کمیسیون عدلیه اصلاحاتی دارد راپورت که بمجلس می دهد در ضمن راپورت تمام قانون را باید بنویسد یا فقط مواد اصلاحیه را بنویسد و اشاره بمواد قانون می نماید کافی است .

نایب رئیس - این راجع است بنظر خود کمیسیون لکن از برای اصلاح یکماه لازم است در راپورت نوشته شود همان ماده اصلاحیه دیگر لازم نیست صدماده در ضمن راپورت نوشته شود .

وکیل الرعایا - يك قسمت را از فرمایش آقای آقا شیخ ابراهیم جواب گفتید يك قسمت از مطلب ایشان بی جواب ماند فرض ایشان اینستکه اگر بعضی مواد را کمیسیون تغییر داد لازم است مواد تغییر داده شده دومرتبه بمجلس بیاید یاخیر .
نایب رئیس - فرضشان را خودشان بیان کردند .

وکیل الرعایا - فرضشان همین بود .
نایب رئیس - خوبست جناب آقا شیخ ابراهیم مطلب خودشان را بنویسد تا رفع اختلاف

بشود دستور روز پنجشنبه راپورت کمیسیون بودجه راجع بعقوق عظیم زاده، طرح آقای وحیدالملک راجع بتغییر تاریخ، طرح آقای ابوالقاسم میرزا راجع بمراعات دولتی، طرح معتمدالتجار راجع بمحصلین ایرانی در خارجه، راپورت کمیسیون بودجه راجع به برقرار کردن حقوق در حق پسر مرحوم یحیی میرزا، راپورت کمیسیون بودجه درباره وظیفه رئیس سابق گمرک ارومیه، راپورت کمیسیون معارف راجع بقوانین اساسی معارف .

محمد هاشم میرزا - قرار بود طرح آقای فهیم الملک در باب حقوق قاعد جزء دستور شود دیگر طرح وکیل الرعایا بود که جزو دستور بود اینها خیلی لازم است که زودتر از مجلس بگذرد .
نایب رئیس - آنها حاضر نبود و از طبع خارج شده است .

وکیل الرعایا - بنده میخواستم از مجلس استدعا کنم طرح قانونی راجع بروده را در دستور پس فردا بگذارند در فوریت این طرح دو مرتبه رأی گرفته شده و بنده هزار ورقه از آن طبع و توزیع کردم تصریحی کنم هر يك از آقایان دوسه نسخه داشته باشند و بواسطه نگذشتن آن هم جماعتی بلا تکلیفند هم دو وزارتخانه در زحمت است .

نایب رئیس - درست است شما طرح خودتان را طبع کردید لکن راپورت کمیسیون طبع و توزیع نشده است حالا هم بسته برای مجلس است چنانچه تصویب کنند که بدون طبع و توزیع راپورت کمیسیون بمجلس بیاید ممکنست در دستور پس فردا بگذاریم حالا در اینباب رأی می گیریم هر کس تصویب میکند این طرح بدون اینکه راپورت طبع و توزیع شود بمجلس بیاید قیام نماید .

نایب رئیس - با کثرت پذیرفته شد این راهم بنویسند جز دستور پنجشنبه .

ادیبالتجار - بنده می بینم هر چه جز دستور مجلس گذاشته می شود راجع بخرج است بنده استدعا میکنم طرح آقای منتصرالسلطان راجع بدخانیات جز دستور گذاشته شود .

نایب رئیس - آن طرح از کمیسیون برنگشته است .

ادیبالتجار - پس استدعا میکنم زودتر بر گردد .

ارباب کیخسرو - خوبست يك تغییری در وقت مجلس داده شود برای اینکه سه ساعت بفروپ مانده تشکیل می شود دو ساعت از شب رفته تمام میشود و بعد از این شبها کوتاه است خوبست چهار بفروپ بمجلس بیایند که سهونیم مجلس منتهی شود
اسدالله میرزا - من بعد هر اکرم است و چهار بفروپ حاضر شدن مشکل است از سه ساعت بفروپ تا يك ساعت از شب رفته کافی است .

آقا میرزا ابراهیم خان - خوبست اطلاع بدهند معاون وزارت خارجه هم حاضر باشد روز پنجشنبه برای وظیفه رئیس گمرک سابق ارومیه .
متین السلطنه - آقایان می دانند که بنده خیلی اصرار داشتم که دستور مجلس در مجلس معین شود و این مسئله محسنات زیاد دارد و اگر بنا بود دستور مجلس با کثرت مجلس معین شود شاید

خیلی از مطالبی که در دستور گذاشته شد گذاشته نمی شد بجهت اینکه بنده می بینم آن مطالب اولیه چندان اهمیت نداشت و خیلی مفید می دانم که دستور مجلس با کثرت معین شود دیگر آنکه خیلی لازم می دانم که طرح آقای ذکاءالملک راجع بر روزنامه رسمی هر چه زودتر جزء دستور گذاشته شود .

نایب رئیس - از برای روز پنجشنبه همان طرح راجع بعمل روده کافیست لیکن بعد بمجلس آن طرح را می آوریم .

حسنعلی خان - بنده هم لازم می دانم طرح بنده راجع به مسئولیت وزارت دربار زودتر بمجلس بیاید .
نایب رئیس حرکت کرد مجلس تقریباً دو ساعت از شب گذشته ختم شد .

جلسه ۸۴

صورت مشروح مذاکرات مجلس روز پنجشنبه دهم شهر ربیع الثانی ۱۳۲۸

مجلس سه ساعت قبل از غروب بریاست آقای مستشارالدوله بطور خصوصی و پس از یکساعت علناً منقذ گردید صورت مجلس روز سه شنبه هشتم را معاضدالملک قرائت نمودند .

رئیس - در صورت مجلس ملاحظه هست ؟
کاشف - اجازه بفرمائید اسامی اشخاصیکه برای کسرا اعضاء کمیسیون قوانین مالی انتخاب شدند خوانده شود (گفته شد خوانده شود) .

رئیس - ملاحظه دیگری در صورت هست (اظهاری نشد رئیس صورت مجلس را امضاء نمود) .
میرزا مرتضی قلیخان - یا کتی است که از وزارت داخله رسیده است که تلگرافی از یزد مغایره شده و صورت آنرا فرستاده اند (تلگراف مشعر بر رفع اردو و شکست اشرا و کشته شدن و گرفتار شدن جمعی از آنها قرائت شد) .

میرزا مرتضی قلیخان - با کت دیگری هم رسیده است که سواد راپورت کنسول ضمیمه آن است راپورت کنسول قرائت شد .

میرزا مرتضی قلیخان - آقایان اینکه برای کسرا اعضاء کمیسیون قوانین مالی انتخاب شده اند از اینقرار است .

آقای دبیرالملک (۴۲) رأی آقای میرزا علی اکبرخان دهخدا (۲۶) رأی آقای عزالملک (۱۸) رأی .

(راپورت کمیسیون بودجه راجع بقضای وزارت در برقراری ماهی پانزده تومان برای بازماندگان مرحوم عظیمزاده که یکمادر و سه دخترند قرائت شد کمیسیون تصویب کرده بود که ماهی پانزده تومان برای مخارج خانواری خانواده آن مرحوم داده شود و هر يك از صباها که شوهر کنند پانزده تومان از ورثه از میان بروند حقی در این شهریه نداشته باشند) .

رئیس - خوب مخالفی کنبست؟ (گفتند خیر رأی بگیری)

وکیلالتجار - بجهت توضیح و استحضار خاطر آقایان عرض میکنم که این شخص در زنجان خیلی جانبازی و فداکاری کرده است و خیلی خیلی شایسته است که رعایت حال بازماندگان او بشود .

آقای شیخ ابراهیم زنجانی - اینجان نوشته شده است که هر يك از ورثه از میان رفت حقی ندارد

تومان از برای خرج تحصیل دویست نفر شاگرد داد.
تقی زاده - وقتیکه در قابلیت توجه صحبت میکنیم همیشه چه کمیسیون چه مجلس بگیرد اساساً قابل توجه باشد و حالا می بینیم چند روز است از آن ماده خارج شده ایم و در جزئیاتش صحبت میکنیم بنده از آن اشخاصی هستم که در تمام این طرح و در جزئیات شاید تمام آنها را مخالف باشم لکن اساساً میگویم بهترین قانون است که به مجلس آمده است بلکه میگویم بلااستثناء از جمیع قوانینی که تا بحال به مجلس آمده است بهتر است و هی اینک میگوینم با وزراء شور بکنیم و خوب است از طرف وزراء به مجلس پیشنهاد شود این ترتیبات و این فرمالیته از طرف وزراء بعمل بیاید صحیح است لکن می بینیم تراکم امور دولتی با آنها مجال نمی دهد پس مجلس شورای ملی همین قسم که وظیفه دارد اصلاحات کنونی و حالیه را بنماید همین قسم در عهده دارد اصلاحات آتی را بنماید گفته شد این مسئله از برای سه آتی باید شروع شود اول دوره تحصیلی اول پائیز است که باید اگر میفرستیم در اول پائیز بفرستیم که دوسه ماه دیگر این قانون باید از مجلس بگذرد پس باید در اصل آن صحبت کرد نباید در جزئیات آن صحبت بشود برای جزئیاتش بکمیسیون معارف فرستاده میشود بعد هم در مجلس صحبت خواهد شد و در خصوص پولش هم می رود بقوانین مالیه و بودجه و می بینیم در این مدت معارف بکقدم جلو نرفته است پس شاید در ترتیبات هم که صحبت کنیم بگوئیم بروند از برای تحصیل علوم عالی نه مقدماتی در هر رشته که تحصیل میکنند متخصص بشوند و بالاخره میگویم این بهترین طرحی است که به مجلس آمده است.

رئیس - حالا رأی میگیریم در این طرح هر کس آرا اساساً قابل توجه میدانند قیام نمایند.

رئیس - اساساً با اتفاق قابل توجه شد.
 (رایورت کمیسیون بودجه در خصوص مقرری ورثه مرحوم یحیی میرزا قرائت شد مشعر بر اینکه مرحوم یحیی میرزا دارای یکمیل و یککیس است از طرف وزارت مالیه در حق عبال او ماهی هشت تومان و در حق پسر او ماهی دوازده تومان تصویب شده و کمیسیون بودجه عین آنرا تصویب کرده است.)

آقا میرزا اسمعیل نویری - بنده واقفم و این مبلغ را هم کم میدانم و متوجه میباشم خاطر آقایان را که رئیس الوراء قول داده بودند که در حق ورثه تمام مقتولین قراری میدهم اینک یک یک از طرف وزارت مالیه پیشنهاد بشود بنده متذکر میشوم که از این قبیل خیلی است و ممکن است در بین آنها از اینها مستحق تر هم خیلی باشد خوب است از طرف مجلس اظهاری بوزارت مالیه بشود که در حق تمام وراثت مقتولین یک توجهی بنمایند.

آقا سید ابراهیم مدرس - در خصوص ورثه عظیم زاده با اینکه سه دختر و یکمیل داشت بازده تومان و در حق ورثه یحیی میرزا با این که دو نفرند بیست تومان تصویب شده است علت این اختلاف چیست.

فهییم الملک - این را وزارت مالیه پیشنهاد کرده بود و لابد او تحقیقات کرده است چون علت مختلف نکرده علاوه مرحوم یحیی میرزا مستخدم

دولتی بوده در قانون تقاعد که میآیند به مجلس از برای وراثت مستخدمین یک حقوق منظور شده است چون از مجلس نگذشته بود این مقدار را در حق ورثه مرحوم یحیی میرزا تصویب کردند.

آقا میرزا ابراهیم خان - خوب است آقا متوجه باشد که اولاد عظیم زاده دخترند و مخارجی جز مخارج معاش ندارند لکن اولاد مرحوم یحیی میرزا پسر است و خرج تحصیلی هم دارد و بنده چون او خرج تحصیلی دارد این مقدار را کم میدانم.

وکیل الرعایا - در خصوص این ادیکه آقا فرمودند باید دانسته باشند که اولاد اولاد عظیم زاده در تهران زندگی نمیکنند و این بدبخت در طهران زندگی میکند و این خیلی فرق دارد و علاوه کمیسیون نمیتواند زیادتر از آنچه وزیر تصویب کرده است تصویب نماید وزیر مالیه در حق اولاد عظیم زاده همان مقدار را تصویب کرده بود و بعقیده بنده باید طوری حقوق بدهند که تمام وراثت چیزی برسد.

آقا سید ابراهیم - بنده نکتم بیست تومان زیاد است بنده در نظر داشتم از برای دادن حقوق یکجمله جامعه در نظر داشته باشیم.

رئیس - آقا میرزا ابراهیم خان جهة خوبی بیان کردند حال رأی گرفته میشود در این رایورت آنها که موافقت دارند ورقه سفید خواهند انداخت (ورقه توزیع و آقایان وکیل الرعایا و هشترودی دکت علی خان بقرعه برای استخراج آراء معین شدند رأی گرفته شد عدد حاضر ۶۴ ورقه سفید ۵۵ امتناع ۹.)

رئیس - با اکثریت تصویب شد.

اسامی تصویب کنندگان آقایان :

- نوبری . قانع الملک . دکتر اسمعیل خان
- محمد هاشم میرزا . آقا شیخ رضا . معتمد التجار
- قوام الاسلام . دکتر امیرخان . تقی زاده . شبیبانی
- سکزازی . حاج شیخعلی . حاج میرزا رضا خان
- حاج میرزا آقا . میرزا مرتضی قلی خان - لسان الحکماء
- دکتر علی خان . آقا سید جلیل . وکیل التجار
- تربیت . حاج محمد کریم خان . مرتضی قلی خان
- بختیاری . صدیق حضرت . میرزا داود خان .
- آقا شیخ ابراهیم زنجانی . موتمن الملک . آقا
- سید محمد رضا . ناصر الاسلام . اسدالله میرزا
- میرزا ابراهیم خان . معاضد السلطنه . دبیر الملک
- آقا سید ابراهیم . آقا شیخ علی . ابوالقاسم میرزا
- حسنعلو خان . ارباب کیخسرو . متین السلطنه .
- آقا میرزا احمد . وحید الملک . عز الملک .
- نواب . منتصر السلطان . دهخدا . اسدالله خان .
- طباطبائی - وزیر زاده - فهییم الملک
- نجات . معاضد الملک - حاج سید نصرالله - معاز
- الدوله - مستشار الدوله - معز الملک - وکیل الرعایا.

رئیس - خاطر آقایان مسبوق است چند روز است کابینه وزراء استعفا داده و تا امروز از طرف حضرت آقای نایب السلطنه هنوز پذیرفته نشده است استعفای ایشان اگر چه رد و قبول استعفای وزراء راجع بنیابت سلطنت است ولی مجلس شورای ملی نمیتواند بکلی بی دخل باشد که این بحران طول بکشد باین جهت بنده لازم میدانم که شش نفر از طرف مجلس معین شده بروند حضور آقای نایب

السلطنه و فرمایشات ایشان را در علت عدم رد و قبول استعفای وزراء بشنوند و راضی نشوند این بحران بی از این طول نکشد.

دکتر علیخان - رئیس جزء این شش نفر خواهند بود.

رئیس - خیر - (ورقه توزیع شده رأی گرفته شد) **رئیس** - در موقع استخراج یک ربع تنفس است (مجلس متفرق شد مقارن غروب مجدداً مجلس تشکیل شد.)

معزز الملک - آنها که معین شده اند موتمن الملک - اسدالله میرزا - ممتاز الدوله - حاج سید نصرالله - تقی زاده - آقا شیخ اسمعیل هشترودی.

موتمن الملک - عوض بنده تالی بنده را معین کنید (گفتند نه بنده) یک طغرا تلگراف از قریه نیر از رشید الملک که بوزارت داخله مخاברה کرده بود قرائت شد مشعر بر اینکه خود را باردوی سردار بهادر رسانیده تلگرافی از انجمن ولایتی اردبیل قرائت شد ایضاً تلگراف دیگر از اردبیل قرائت شد.

دکتر علیخان - بنده میخواهم عرض کنم از خدمات ایل جلیل بختیاری که تا بحال با ایران کرده آنطوریکه لازم است تشکر نکرده ایم تصور میکنم از برای شکر گزاری خدمات آنها لازم است اقدامی در آسایش ورثه مقتولین آنها بنماییم و تا بحال بهیچوجه اقدامی درباره مقتولین آنها نشده است.

رئیس در جزء دستور امروز قوانین اساسی معارف بود لیکن چون آن هیئت میآیند میباید جلسه داشته باشد و پاره کارهای دیگر هم داریم میماند بروز شنبه دستور روز شنبه قوانین اساسی معارف و تلاشوی عراق شور ثانی راجع بتخفیف قیمت مخابرات در باب جرایم طرح راجع بشر کتھا.

اسدالله خان - بنده تکلیف میکنم که فردا عصر یک جلسه خصوصی داشته باشیم بجهت پاره ای مذاکرات اساسی خیلی لازم است.

وکیل الرعایا - بنده تصور میکنم تاخیر در طرح روده موجب زحمت سه وزارتخانه است و گمان میکنم اهم از آن در مجلس خبری نباشد و تا اندازه هم وقت مجلس را ضایع نمیکند خوب است مقرر دارید در دستور روز شنبه گذاشته شود میخواهم بگویم چه زحماتی برای مردم بواسطه نگذشتن آن مترتب است و بواسطه گذشتن آن رفع تمام زحمات میشود.

نویری - بنده تأیید می کنم فرمایش اسدالله خان را چون ده نفر باید باشد تقاضا کنند بنده هم تقاضا میکنم و تصور میکنم زیاد از ده نفر تقاضا نمایند.

موتمن الملک - در طرح ششها فقط برای قابلیت توجه به مجلس میاید.

رئیس - بله.

ادیب التجار - بنده توضیح میخواهم در

خصوص گندمیکه و کیل رعایا نوشته بودند حاضر میکنیم عموم تعرض کردند که از و کیل استیضاح نمیشود خواست .

ادیبالتجار - چرا نمیکذارید آدم حرف خودش را بزند بنده استیضاح خواهم خواست میخوام بدانم درخصوص بیست هزار خروار گندمیکه گفتند تا فرجه جمادی الاول وارد میکنیم چه اقدامی کرده اند و مسئول نان تهران وکیل است یا وزیر است **مسئول کجاست؟**

وکیل رعایا - بنده تشکر دارم از اینکه شما بنده را معاف نکردید بنده اگر قصوری کرده باشم ولیکن عرض میکنم درعرضه که بنده نوشته ام نوشتم از فرجه جمادی الاولی بعد بنده وارد میکنم و برای اینکار اقدامات کرده ام و شما اطمینان میدهم که بیست هزار خروار را حاضر کرده ام و وارد خواهد شد فقط زحمتیکه بنده میرسد بواسطه کمی مال است و به راهی شما آنهم تهیه میشود .

ادیبالتجار - لفظی که رئیس فرمودند فرمودند تا فرجه جمادی الاولی و این مخالف است باینکه شما فرمودید مگر آنکه اگر برای اشتغال باین عمل شما در موقع انعقاد مجلس میتوانید حاضر شوید تصور میکنم و کلا اجازه بدهند و شمارا جزء غائبین محسوب ندارند .

وکیل رعایا - اولاً باید بدانید که روز فرجه جمادی الاولی بیست هزار خروار لازم نیست دیگر آنکه از روز غره متدرجاً وارد میشود .

رئیس - در باب جلسه فردا رأی میگیریم هر کس موافقت دارد قیام نماید .

رئیس - اکثریت است پس فردا دو ساعت ونیم غروب تشریف خواهند آورد (مجلس ختم شد)

جلسه ۸۴

صورت مشروح مجلس روز شنبه

۱۲ شهر ربیع الثانی ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت ونیم قبل از غروب آفتاب برپاست آقای مستشارالدوله تشکیل شد .

صورت مجلس روز پنجشنبه ۱۰ را آقای معاضدالملک قرائت نمود .

رئیس - در صورت مجلس ملاحظه هست (اظهاری نشد- رئیس صورت مجلس را امضاء نمود)

راپورت کمیسیون عرایض قرائت شد که کمیسیون بواسطه تکمیل نبودن عده و عد اکثریت شروع بکار نکرده تا روز یکشنبه ۶ که جلسه منعقد و آقای میرزا علی اکبرخان دهخدا با اکثریت ۴ رأی نایب رئیس و ادیبالتجار به مخبری منتخب شدند و از شعبه اول آقای آقا شیخ اسمعیل هشرودی را انتخاب نمودند و ایشان استعفا داده تا کنون از شعبه اول منتخب نیامده است .

رئیس - شعبه اول بکنفران بابت انتخاب نماینده

وحیدالملک - ما از شعبه اول یکدفعه آقای آقا شیخ اسمعیل آقا را انتخاب کردیم و فرستادیم .

رئیس - گویا ایشان استعفا دادند .

وحیدالملک - بنده عرض میکنم شعبه دیگر نمیتواند تجدید انتخاب کند .

آقا شیخ اسمعیل هشرودی - بنده همان روز که مرا انتخاب کردند در شعبه و در یک مجلس علنی عرض کردم که نمی توانم در دو کمیسیون کار کنم بنده در کمیسیون عدلیه هستم و کارم خیلی است .

وحیدالملک - بنده عرض کردم که در شعبه فقط دو نفر قابل انتخاب هستند یکی آقای آقا شیخ اسمعیل آقا و یکی آقای صدرالعلماء آقای صدرالعلماء استعفا دادند یعنی متعذر شدند که نمیتوانم این بود که آقا شیخ اسمعیل آقا را انتخاب کردیم حالا اگر ایشان هم قبول نکنند دیگر تکلیفی نداریم .

رئیس - از آقایان شعبه چهارم خواهش می شود که جلسه خود را تشکیل نمایند که بزودی آنکار که بآنجا رجوع شده است تمام شود .

آقامیرزا ابراهیم خان - بنده راجع بکمیسیون عرایض عرض دارم می خواهم از حضرت رئیس سؤال کنم که فایده تأسیس کمیسیون عرایض چه چیز است .

رئیس - معلوم می شود مطلبی دارید .
میرزا ابراهیم خان - چون می بینم نتیجه بر آن کمیسیون قریب نیست .

ادیبالتجار - کمیسیون عرایض سابق البته نتایج کارهایش را آقایان دیده اند کمیسیون عرایض حالیه هم همانطوریکه در راپورت نوشته شده است از روز یکشنبه که اعضاء منتخب جمع شدند تشکیل شده و تا امروز جلسات فوق العاده تشکیل شده و عرایض جدید خیلی بکمیسیون رسیده است و به همانطوری که در نظامنامه داخلی مجلس نوشته شده عرایضی که به کمیسیون می رسد بعضی را به کمیسیونها می فرستند و بعضی را بوزارتخانه رجوع میکنند که نتیجه اقدامات خودشانرا بفرستند و بعضی هم بلا جواب می ماند برای آنکه عرایضی است که جواب ندارد .

رئیس - از وزارت عدلیه راپورت کارها را دو ماهه آن رسیده است از سایر وزارتخانه ها هم می رسد [راپورت کمیسیون معارف راجع بقانون اساسی معارف قرائت شد]

رئیس - چون چند روز است طبع و توزیع شده البته آقایان مطالبات خود را کرده اند حال در کلیات مباحثه میشود آقایانی که در کلیات فواید مباحثه دارند می فرمایند بپردازند داخل شور مواد می شویم (گفته شد مخالفی ندارد) .

رئیس - پس رأی می گیریم هر کس تصویب می کند که کلیات اینقانون مباحثه لازم ندارد و باید داخل شور مواد شویم قیام نمایند .

[اغلب قیام نمودند و با اکثریت تصویب شد]

رئیس - با اکثریت تصویب شد که داخل شور مواد شویم شروع بشود در مواد شد .

در ماده اول - کلمه ادارات مبدل بتاسیسات شد در ماده دوم که نوشته بود پروگرام مدارس و مکاتب از طرف وزارت معارف معین می گردد و باید در پروگرام حیثیت علمی و صنعتی و نشو و نماهای بدنی ملحوظ باشد .

آقای مؤتمن الملک - از فرار ذیل پیشنهاد نمود .

این بنده پیشنهاد می نماید که ماده [۹] و ۹۰ لایحه وزارت معارف به ماده دوم راپورت کمیسیون بطور ماده الحاقیه ضمیمه شود .

ماده ۹۰ - مدارس شخصی باید همچنان تابع پروگرام رسمی بوده مطابق اهل العمل بالنعل از روی دستور دولتی مراتب خود را منظم و مقرر دارند ماده ۹۰ - مدرسه که برخلاف پروگرام رفتار کند یا استطاعت اجرای پروگرام را نداشته باشد مورد مؤاخذه خواهد شد وزارت علوم حقدارد در آن مدرسه را ببندد و مؤسسین و مدیرانیکه قصد تعلیمات خصوصی دارند باید پروگرام خودشانرا بتصویب وزارت معارف برسانند اطفالی که در منزل تحصیل می کنند تحصیلاتشان باید از روی پروگرام وزارت معارف باشد و اولیای اطفال مسئول خواهند بود .

مؤتمن الملک - مقصود بنده از این پیش نهادی که تقدیم کرده ام اینست که پروگرام در مدارس باید اجباری باشد برای اینکه دولتی که تعلیم را اجباری میدانند باید پروگرام هم اجباری باشد مقصود بنده آن مدارس است که شخصی است و اگر نوشتن پروگرام را با اولیای مدارس و گذار کنیم [زیرا آنها تمام اطراف کار و ترتیبات را که برای نوشتن پروگرام لازم است نمی دانند] و شاید پروگرام صحیح نمی دانند بنویسند لکن در وزارت معارف البته اشخاص عالم آفی با اطلاع برای نوشتن هستند و با ملاحظه تمام اطراف پروگرام صحیح می نویسند و اگر بمدرسان و اولیای مدارس واگذار نمائیم اولاً شاید بد بنویسند و ثانیاً مدرسه امروز در این مملکت کسب است و برای دخل این مدارس را می کنند باینجهت پروگرام مفصلی می نویسند و برای تشویق مردم که اطفال خود را باین مدرسه بفرستند چیزها می نویسند در یکی از روزنامه ها دیدم که زنی برای مدرسه نسوان پروگرامی نوشته که در این مدرسه [فیزیک شیمی و بانوازی و ژئولوژی تعلیم می شود] و از نوشتن این پروگرام خجالت نکشیده این اشخاصی که در این مدارس برای تحصیل میروند مدتی وقت خود را صرف می نمایند بالاخره بدون اخذ نتیجه خارج می شوند و عمرشان مدتی بیهوده صرف شده معنی باید ملاحظه تمام اطراف را نموده و قانون را صحیح بنویسد مثلاً اطفالی که وارد مدرسه می شود ملاحظه مقدمات را بنمایند و بواسطه عجله که در طفل هست مقدمات تحصیل را ملاحظه نمیکند یک مدتی تحصیل نموده و برای او هیچ نتیجه نبخشیده این است که عرض میکنم باید پروگرامی که وزیر معارف می نویسد در تمام مدارس اجرا شود دیدم شخصی تاریخ شورش فرانسه را ترجمه کرده بود و دیگری نشان داد و گفت خیلی خوب است ولی خوب بود در چند سال قبل ترجمه کرده بودند نه در سنه ۱۸۵۲ که بحجوه استبداد ناپلئون سیم بود آن شخص گفت بلی صحیح است الا اینکه ترجمه کرده ام و مدتی زحمت کشیده ام نمی توانم آن زحمات را بهدر داده دو باره ترجمه کنم غرض این است باید طوری کرد که اطفال صحیحاً تحصیل کنند و بواسطه صحیح